

Boris Trnski

boris.trnski@gmail.com; HR – 10 000 Zagreb

Prethodno priopćenje

(primljeno 9. 12. 2024.) (prihvaćeno 10. 2. 2025.)

355.48(497.562) "1860/1937"

355.09 Vrkljan, M.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0

LIČKI GENERAL MARTIN VRKLJAN OD PILARA (1860. – 1937.)

Sažetak

Hrvati imaju vrlo bogatu i slavnu vojnu te ratnu povijest i tradiciju, ali to još nije dovoljno istraženo. Najbolji dokaz tome su hrvatski generali i admirali, koji su proslavili hrvatske ratnike na bojnim poljima diljem Europe. Jedan od njih je i podmaršal austrougarske vojske Martin Vrkljan od Pilara, rodom iz Pilara kraj Sv. Roka. Kao i ostali lički generali i on je generalske činove stekao na bojnopolju i to u vrijeme Prvoga svjetskog rata, za što je odlikovan s dva visoka odličja za hrabrost i zapovijedanje postrojbom u ratnim uvjetima, što mu je osiguralo plemićku titulu. Odanost prema rodnom kraju pokazao je odabirom plemićkog pridjevka „von Pilar“ prema njegovom rodnom mjestu.¹ Hrvatsko domoljublje iskazao je djelovanjem u Družbi „Braće Hrvatskoga Zmaja“, čiji je bio aktivan član, za što je stekao zmajski grb i naziv „Zmaj Pilarski“.

Ključne riječi: Lika, Martin Vrkljan od Pilara, hrvatski general, austrougarska vojska.

¹ Plemići su plemićke pridjevke sami određivali i to po mjestu rođenja, podrijetla, stečenih posjeda, isticanja u ratu i dr.

Uvod

U radu se istražuje životopis ličkog generala austrougarske vojske Martina Vrkljana od Pilara, kao jednog od stotinjak generala imenovanih do 1918., koji su rodom ili podrijetlom s područja Like. Na njegovom primjeru vidi se način na koji su lički generali stjecali najviše vojne činove i kako su se odnosili prema svojem rodnom kraju i hrvatskoj domovini. Njegov životopis izrađen je na temelju raščlambe austrijskih (državni arhiv, časopisi i tisak) te obiteljskih izvora. Osim toga, u radu se ukratko analizira svijest o hrvatskoj ratnoj povijesti i tradiciji, pojašnjava pojam generala, kao i značaj hrvatskih generala za hrvatsku ratnu povijest i tradiciju. Kao glavni dio rada analiziraju se obiteljske prilike i vojna karijera generala Martina Vrkljana od Pilara.

Hrvatska ratna povijest i tradicija

U Hrvatskoj vlada opće opravdano mišljenje kako su Hrvati narod koji ima bogatu vojnu i ratnu povijest i tradiciju. To mišljenje često se ističe u stručnim i znanstvenim krugovima, medijima i među hrvatskim pučanstvom, ali kada ga treba potkrijepiti konkretnim pokazateljima za to nema mogućnosti, jer nema potpunih, vjerodostojnih i znanstveno utemeljenih dokaza. U našoj državi ne postoji središnji nacionalni vojni (ratni) muzej u kojem bi bila izložena oprema hrvatskih vojnika i ratnika gledano kroz povijest i to njihove odore, oružje, kao i zastave hrvatskih ratnih postrojbi s opisom njihovoga ratnog puta. Zemlje u okružju imaju takve ustanove, primjerice Vojno-povijesni muzej u Beču, Muzej vojne povijesti u Budimpešti, Vojaški muzej u Mariboru ili Vojni muzej u Beogradu.

Pojedine povijesne knjige i znanstveni članci, napisani do sada, daju samo pojedinačne primjere iz hrvatske vojne i ratne povijesti i tradicije, a koji se odnose na hrvatske generale. Primjer tome je članak *Zaboravljeni hrvatski general Nikola Mišković* u kojem autor navodi: „...politička i vojna uloga hrvatskih vojnika u svim protuhrvatskim državama sustavno je marginalizirana pa je svaki napor u smislu rasvjetljavanja hrvatske vojne povijesti dobrodošao, naročito ukoliko se radi o uspješnom i uglednom hrvatskom časniku koji je svoje visoke činove i odličja dobio u francuskoj i u austrijskoj vojsci, ne zatajivši nikad svoju privrženost Hrvatskoj...“ (Maštrović, 1995: 686).

I strani autori pisali su o hrvatskim generalima pa su tako dvojica vojnih povjesničara iz Nacionalnog sveučilišta za javne službe u Budimpešti objavili članak

u hrvatskom časopisu *Podravina* pod naslovom „Hrvatski članovi carskog i kraljevskog generalskog stožera iz Podravine u Prvom svjetskom ratu“ (Padanyi; Balla, 2022: 96–108). Radi se o studiji u kojoj su analizirani osobni podatci iz životopisa trinaest hrvatskih generala s najvišim činovima (generalski činovi III., IV. i V. razine) iz elite austrougarskog generalskog zbora, tijekom Prvoga svjetskog rata, kojeg je činilo ukupno 178 generala.

Da je vojna služba na hrvatskom, a posebice ličkom, ozemlju bila tradicija dokazuje niz primjera hrvatskih časničkih obitelji. O tome piše i izvorni znanstveni rad „Hrvatska vojnička obitelj – Kneževići od Svete Helene“, u kojem se navodi: „Tijekom 18. i početkom 19. stoljeća u samo dva naraštaja, obitelj Knežević dala je osam časnika, od kojih su čak petorica postali generali, a otac i sin, Martin i Vinko Knežević, odlikovani su i najvišim vojnim odlikovanjem, Redom Marije Terezije. Čak su i dvije Martinove kćeri bile udane za časnike.“ (Brnardić, 2007: 289). Ta je tradicija nastavljena, što potvrđuje činjenica da je lički general Martin Knežević, po majčinoj strani, bio pradjed hrvatskog generala, vojskovođe i bana Josipa Jelačića.²

Još uvijek ne postoji jezgrovito, stručno pisano djelo u kojem bi se jednoznačno utvrdilo koliki je bio ukupan ili barem približan broj hrvatskih generala i admirala od 1804. do 1918. i koji je stvaran njihov doprinos u vojnom (ratnom) području djelovanja, kao i na mnogim drugim područjima na kojima su ostvarili izuzetne rezultate. To da su oni bili vrlo značajne osobe hrvatskog društva, u velikom broju zagovornici austrijske monarhije („austro-Hrvati“) i protivnici Jugoslavije, da je njihova brojnost značajna, a da nisu dovoljno istraženi, ustvrdio je 1974. Miroslav Krleža, tada ravnatelj Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda, u razgovoru s hrvatskim leksikografom Josipom Šentijom (Šentija, 2011: 88).

Jedino objavljeno djelo koje se cjelovito i stručno bavi životopisima hrvatskih generala i admirala je knjiga pod nazivom *Za kralja i dom – slike, životopisi i crtice 230 hrvatskih generala* koju potpisuju dva hrvatska generala austrougarske vojske, od kojih je jedan iz Like, a koja je izdana 1908. povodom 60-godišnjice vladanja cara i kralja Franje Josipa I. (Gerba; Tomičić, 1908: 1–52). Iako je to djelo od velikog značaja za hrvatsku povijest, u njemu se ne spominju svi hrvatski generali, a spominju se neki časnici koji nisu bili promaknuti u čin generala ili admirala.

2 Freiin Cecilija Marija Portner (Knežević). <https://www.geni.com/people/Freiin-Cecilija-Marija-Portner/6000000010996101011> (28. 11. 2024.)

Kod nas još nije izvršeno cjelovito istraživanje o časnicima u razdoblju od 1804. do 1918. koji su rođeni na tadašnjem hrvatskom ozemlju (Kraljevina Hrvatska i Slavonija, Kraljevina Dalmacija i Rijeka s okolicom) ili su podrijetlom s tog područja, bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost, koji su nosili čin generala i admirala, najčešće u vojsci Austrijskog Carstva (od 1804. do 1867.) ili Austro-Ugarske Monarhije (od 1867. do 1918.). Kada se analizira cjeloviti (Schmidt-Brentano, 2007: 3–211) i djelomični (Schmidt-Brentano, 2006: 3–115) popis generala i admirala, s temeljnim biografskim podacima iz tog razdoblja, koji prezentira Austrijski državni arhiv (njem. *Österreichisches Staatsarchiv*), od njih približno 4000 uočava se oko 400 prezimena koja bi mogla potjecati s područja tadašnjih hrvatskih zemalja.

Najnovija istraživanja dokazuju da je broj hrvatskih generala i admirala koji su djelovali u razdoblju od 1804. do 1918. najmanje 397, što je oko 10 % od ukupnog broja generala i admirala. Kada se uzme u obzir da je udio stanovništva tadašnjih hrvatskih zemalja 1910. iznosio 6,46 %, može se ustvrditi da je broj hrvatskih generala i admirala iznenađujuće velik, obzirom na to da su oni teže stjecali generalske i admiralske činove od primjerice svojih kolega Austrijanaca i Mađara (Trnski, 2024: 136).

Odgovor na pitanje utemeljenja tako velikog broja hrvatskih generala i admirala ne leži u posebnom hrvatskom ratničkom genu, već u Vojnoj granici (krajini) koja je na velikom dijelu hrvatskog ozemlja ustanovljena još u XV. stoljeću. Pod nazivom „Krajina hrvatska“ prvi put se spominje 9. travnja 1559. (Bojničić, 1914: 70) u izvorima pisanim glagoljicom. Ona je bila obrambeni koridor prema Osmanskom Carstvu, u kojem su svi muški stanovnici od 18 do 60 godina starosti bili vojni obveznici³ i od 18. stoljeća konstantno ratovali za interese Habsburške Monarhije diljem Europe. Budući da su imali vrlo bogato ratno iskustvo, koje su stjecali stalnim ratovanjem protiv osmanske vojske od XV. stoljeća, hrvatski graničari bili su izuzetno poštovani ratnici. Nakon što je jedan dio hrvatskih graničarskih postrojbi (smještenih južno od rijeke Save) ratovao na strani slavnog vojskovođe Napoleona Bonapartea on je, jednom prigodom, izrekao: „Hrvati, vi ste prvi vojnici na svijetu!“ (Kalan, 2020: 40).

Područje Like pripadalo je Vojnoj granici (krajini), a na njemu su bile ustrojene dvije cjelovite graničarske pukovnije i to Lička graničarska pukovnija u Gospiću⁴

3 Vojna krajina. // *Vojna enciklopedija*, sv. 10. Beograd: Vojno-izdavački zavod, 1975.

4 Lička graničarska pukovnija. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8578 (pristupljeno 28. 11. 2024.)

i Otočka graničarska pukovnija⁵ u Otočcu te dijelovi Ogulinske graničarske pukovnije⁶ u Ogulinu (1. satnija u Krivom Putu, 2. satnija u Brinju i 3. satnija u Jezeranama). Osim toga, na području Like nalazila se i 79. pješачka pukovnija iz sastava redovne vojske Monarhije, čije zapovjedništvo se nalazilo u Otočcu. Na tom području rođeno je preko 80 generala i admirala, a s njega vuče podrijetlo još njih dvadesetak. Među njima nalaze se neki od najznačajnijih hrvatskih generala, a jedan od značajnijih je general Martin Vrkljan od Pilara.

Pojmovno određenje generala i generalski činovi

Pojam *general* potječe od latinske riječi *dux generalis* što znači *visoki vojni poglavar*. U suvremenim vojskama to je najviši čin časnika u kopненоj vojsci i ratnom zrakoplovstvu, koji zapovijeda višom vojnom združenom postrojbom, od brigade na više, ili vodi višu vojnu ustanovu ili službu u ministarstvu obrane.⁷ Vojne dužnosti za koje je kasnije uveden čin generala pojavile su se još u vojskama antičkih država.

Časnički naziv *general* pojavio se tek u 13. stoljeću u smislu *glavni* ili *vrhovni*. Prvo se kao *capitaine-général* i *colonel-général* pojavio u francuskoj vojsci, a nakon toga u španjolskoj i talijanskoj vojsci. U vojsci Habsburške Monarhije i drugim njemačkim zemljama tijekom 16. stoljeća iste dužnosti nazivale su se *Oberster Feldhauptmann* ili *Feldoberst*. Istodobno u tim vojskama *Feldmarschall* je bio zapovjednik konjaništva, *Feldzeugmeister* majstor ratnog oružja, a *Arkeley Oberst* majstor topništva. Najviši vojni čin *General-Feldmarschall* pojavio se kao *Feldmarschall* u vojskama Habsburške Monarhije⁸ i Velike Britanije. Sam pojam *general* i *generalni* korišteni su posebice u njemačkim zemljama, za viša stručna zvanja generalskog ranga. Tako je *Generalquartiermeister* bio odgovoran za fortifikacije, izviđanje i logistiku. U 17. stoljeću najvišu upravno-izvršnu vlast u

5 Otočka graničarska pukovnija u Otočcu. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_9123 (pristupljeno 28. 11. 2024.)

6 Ogulinska graničarska pukovnija. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8832 (pristupljeno 28. 11. 2024.)

7 general. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 8. 2. 2025. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/general>>.

8 U Habsburškoj Monarhiji su čin *Feldmarschalla* mogli steći samo visoki plemići austrijskog podrijetla koji su završili Terezijansku vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu. To pravilo je važno do 1. veljače 1918. kada je u taj čin promaknut Svetozar Borojević, koji nije ispunjavao niti jedan od traženih uvjeta.

vojskama njemačkih zemalja imao je *Generalgewaltiger* i *Generalprofos*. Korištena su i zvanja: general-intendant, general-auditor, general-liječnik, generalni ratni komesar i dr. Od 17. stoljeća u Habsburškoj Monarhiji postojala su, kao viša vojno-područna zapovjedništva, tzv. *generalati*, odnosno generalna (glavna) zapovjedništva (*Generalkomandos*), kojima su zapovijedali generali (*Kommandierender General* ili *General Kommandant*). Na području Hrvatsko-slavonske vojne granice (krajine) bili su ustrojeni Varaždinski i Karlovački generalat.⁹

Čin generala pojavio se početkom 17. stoljeća prvo u francuskoj vojsci. Razvojem vojnog sustava započelo je i stupnjevanje generalskih činova. U habsburškoj vojsci postojala su tri generalska čina. U toj vojsci najniži generalski čin bio je *Generalfeldwachtmeister*, koji je oko 1750. promijenio naziv u *Generalmajor* (Schmidt-Brentano, 2006: 2). Prvi viši generalski čin bio je *Feldmarschall-leutnant* (podmaršal). Sljedeći čin u toj vojsci, u tri inačice, bio je *General der Infanterie* (general pješaštva), *General der Kavallerie* (general konjaništva) ili *Feldzeugmeister* (general topništva i inženjerije) (Schmidt-Brentano, 2007: 2), a dodjeljivan je najčešće zapovjednicima najviših postrojbi roda ili korpusa i armija. *Feldzeugmeister* se od 1908. u austro-ugarskoj vojsci dodjeljivao samo generalima topništva. Činovi generala su krajem 19. i početkom 20. stoljeća uvedeni i u službe i struke, ali samo prva dva generalska stupnja. Godine 1915. u austrougarsku vojsku uveden je čin *Generaloberst* (general-pukovnik), koji su stekli najviši zapovjednici rodovskih postrojbi, glavni inspektori vojske i zapovjednici armija.

Značaj hrvatskih generala u razdoblju od 1804. do 1918.

Temeljem raščlambe životopisa hrvatskih generala može se zaključiti da se njihov značaj ogleda u sljedećem:

- bili su najistaknutiji predstavnici, najčešće hrvatskih vojnih postrojbi, koji su se kao vojskovođe dokazali na bojnom polju,
- bili su istaknuti visoki ratni zapovjednici koji su zapovijedali postrojbama od ranga brigade, od kojih su neke početkom Prvoga svjetskog rata brojile i više od 14.000 pripadnika pa do skupine armija, koje su brojile i do 500.000 pripadnika,
- najvećim dijelom bili su dokazani hrvatski domoljubi (Trnski, 2024: 20), koji se nisu odricali svojeg domoljublja često ni pod cijenu osobnog napretka u vojnoj

9 General. // *Vojna enciklopedija*, sv. 3. Beograd: Vojno-izdavački zavod, 1972.

- službi i isticali su svoje domoljublje bez obzira na posljedice, što je i bio razlog da su u velikom broju slučajeva ostali „zaboravljeni“ i „odbačeni“,
- neki od njih bili su istinski dobročinitelji i mecene, koji su svoju stečenu imovinu nerijetko oporučno ostavljali „u korist naroda hrvatskoga“ (Trnski, 2024: 40) ili su se bavili humanitarnim radom među hrvatskim pučanstvom,
 - mnogi od njih bili su znanstvenici koji su pisali stručna i znanstvena djela te imali desetak priznatih tehničkih patenata (Ćićerić, 2020: 151),
 - neki od njih bili su istinski intelektualci koji su formirali glumačke skupine koje su izvodile kazališne predstave na hrvatskom jeziku, a sami su pisali knjige na hrvatskom jeziku i bavili se slikarstvom (Trnski, 2024: 32–33),
 - mnogi od njih, posebice vojni inženjeri, bili su priznati graditelji iza kojih su diljem Hrvatske ostajali znameniti graditeljski pothvati, kao primjerice poznata brdska cesta „Lujzijana“ (Vujasinović, 2007: 164),
 - skoro svi su bili nositelji najviših domaćih ili stranih odličja za hrabrost i zapovijedanje u ratu, temeljem kojih su stjecali plemićke titule, od običnog plemića pa sve do grofa i zbog toga se najčešće ženili sa srednjoeuropskim plemkinjama, što je jednim dijelom Hrvate uvelo u srednjoeuropski kulturni krug,
 - oni su dokaz iznimnoga hrvatskog ratnog umijeća, o kojem je pisao i najpoznatiji klasik teorije o ratnom umijeću, pruski general Carl von Clausewitz (Gerba; Tomičić, 1908: 19),
 - oni su dokaz hrvatske vojne odanosti i najbolji su način kojim se konkretno može dokazati bogata vojna i ratna tradicija Hrvata.

Martin Vrkljan od Pilara – obiteljske prilike

Martin Vrkljan od Pilara (Slika 1.) koji se u austrijskim izvorima spominje pod nazivom *Werklein, Verkljan von Pilar* (Schmidt-Brentano, 2007: 193) rođen je 10. studenog 1860. u Pilaru kraj Sv. Roka. Potječe iz graničarskog mjesta koje je dalo više vojnih časnika, a ističe se rod Vrkljana. Ovdje spominjem tek Stjepana Vrkljana (Werklein Stephan) koji je, za uspjehe ostvarene na bojnopolju, u činu poručnika Ličke graničarske pukovnije 27. listopada 1793. stekao titulu austrijskog plemića¹⁰ i pravo na grb (Slika 2.). Član obitelji Josip Vrkljan (Werklein Joseph) (Slika 3.) se u činu natporučnika austrijske vojske posebice istaknuo u koalicijskim ratovima

10 Werklein Stephan. <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4376436> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 1. Podmaršal Martin Vrkljan od Pilara

Izvor: Martin Verkljan von Pilar.
<https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=3121564&DEID=10>
 (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 2. Plemički grb Stjepana Vrkljana

Izvor: Werklein Stephan.
<https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=4376436&DEID=10>
 (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 3. Barun Josip Vrkljan

Izvor: Werklein Joseph.
<https://www.geni.com/people/baron-joseph-von-Werklein/6000000017497180687>
 (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 4. Barunski grb Josipa Vrkljana

Izvor: Werklein Joseph.
<https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=4376437&DEID=10>
 (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 5. Ljuba (Marija Antonija)
rođ. Šarić i suprug Martin Vrkljan

Izvor: PETROVIĆ LEŠ, TIHANA. 2022. *Mjesta sjećanja
Sveti Rok i Lovinac. Zagreb: Srednja Europa, 104.*

protiv vojske Napoleona Bonaparte, za što je odlikovan Redom željezne krune II. klase. Sukladno statutu tog odličja 24. travnja 1820. stekao je titulu austrijskog baruna¹¹ i pravo na barunski grb (Slika 4.).

Martin Vrkljan od Pilara stric je kapetana bojnog broda Andre (Andrije) Vrkljana, pomorskog časnika, zapovjednika Hrvatske pomorske legije, koja se u sastavu njemačke „Kriegsmarine“ od srpnja 1941. do 1944. borila na Crnom moru. Nakon povratka u zemlju, u činu kapetana bojnog broda, imenovan je za načelnika stožera Hrvatske mornarice. Početkom svibnja 1945. uhitili su ga i zatvorili saveznici. Nakon što je pušten iz zatvora otišao je u Argentinu, a potom u Austriju. Nastavio je politički djelovati u ustaškom pokretu te je bio član Vlade NDH u izbjeglištvu.¹²

Martin Vrkljan od Pilara bio je oženjen s Ljubom (Marijom Antonijom) Vrkljan, rođ. Šarić (Slika 5.).

Martin Vrkljan od Pilara – vojna karijera

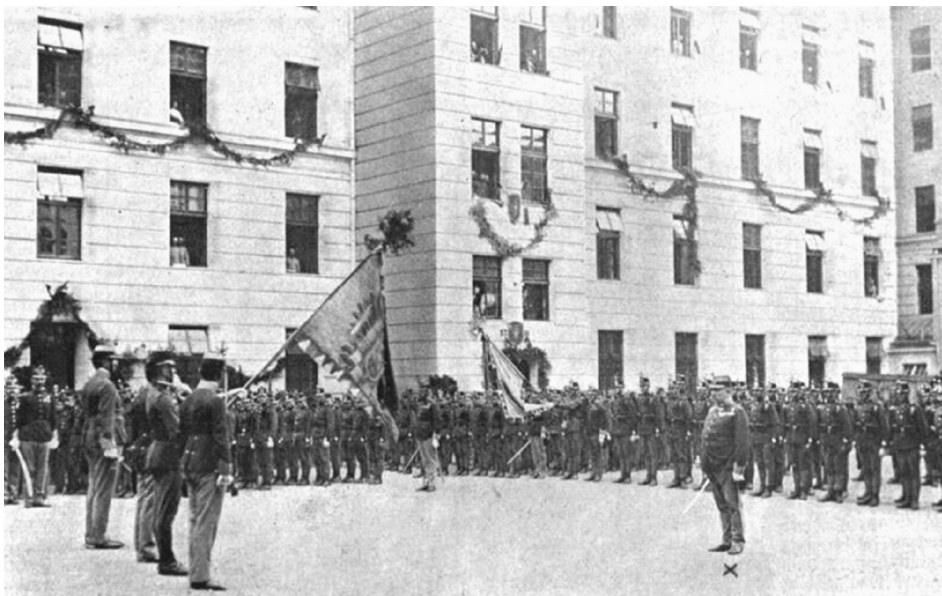
Vojnu karijeru započeo je kao kadet u 102. pješačkoj pukovniji u Benešovu (Češka), u kojoj je, nakon završetka izobrazbe, promaknut u čin poručnika (*Leutnant*) i imenovan za zapovjednika voda pješaštva. Na toj dužnosti promaknut je u čin natporučnika (*Oberleutnant*). U istoj postrojbi 1. studenog 1890. promaknut je u čin satnika II. klase (*Hauptmann II. Classe*) i premješten u 26. pješačku pukovniju u Ostrogonu (Mađarska).¹³ U toj postrojbi 1. studenog 1893. promaknut je u čin satnika I. klase (*Hauptmann I. Classe*).¹⁴

11 Werklein Joseph. <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4376437> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

12 *Tko je tko u NDH, Hrvatska 1941. – 1945.*, 1997. Minerva, Zagreb, 435.

13 Das November-Avancement. *Deutsches Volksblatt*, 1890., 655, Wien, 11.

14 Das November-Avancement. *Neue Freie Presse*, 1893., 10484, Wien, 23.

Slika 6. Pukovnik Martin Vrkljan (x) pred postrojenom
16. varaždinskom pješačkom pukovnijom u Beču

Izvor: Zur Jubiläumsfeier des Warasdiner Infanterie-regiments Nr. 16.
Österreichische Illustrierte Zeitung, 1913., 45, Wien, 46.

U tom činu obnašao je dužnost zapovjednika 7. satnije 26. pješačke pukovnije.¹⁵ Za uspješno obnašanje te dužnosti 6. svibnja 1901. pohvaljen je od cara.¹⁶ Dana 22. ožujka 1902. sudjelovao je u izaslanstvu 26. pješačke pukovnije, tada stacionirane u Beču, koje je pohodilo u St. Petersburg kod počasnog vlasnika pukovnije, čije ime je pukovnija nosila, velikoga ruskog kneza Mihajla Nikolajeviča, povodom 50 godina njegove počasti.¹⁷ U izaslanstvu pukovnije, osim njega, bio je zapovjednik pukovnije i njegov pobočnik. Zbog toga ga je 12. travnja 1902. ruski car Nikola II. odlikovao ruskim Redom sv. Stanislava II. klase.¹⁸ U istoj postrojbi 1. studenog 1902. promaknut je u čin bojnika (*Major*)¹⁹, a 1. studenog 1907. u čin dopukovnika (*Oberstleutnant*).²⁰ U činu dopukovnika 1. veljače 1909. premješten

15 Militärische Belobungen. *Militär-Zeitung*, 1900., 33., Wien, 265.

16 Aus der Armeeverordnungsblatte. *Neues Wiener Tagblatt*, 1901., 123, Wien, 6.

17 Hof und Gesellschaft, *Sport und Salon*, 1902., 11, Wien, 11.

18 Armee und Marine, *Sport und Salon*, 1902., 14, Wien, 11.

19 Das November-Avancement. *Neue Freie Presse*, 1902., 13716, Wien, 17.

20 Das November-Avancement. *Neuigkeits-Welt-Blatt*, 1907., 251, Wien, 35.

je u 70. pješačku pukovnicu u Petrovaradinu (Srijem).²¹ Za uspješno obnašanje dotadašnjih dužnosti u toj postrojbi 9. travnja 1909. odlikovan je Križem za vojne zasluge (*Militärverdienstkreuz*).²² Zbog potrebe službe, već 20. svibnja 1910. premješten je u 3. bosansko-hercegovačku pješačku pukovnicu u Tuzli.²³ U toj postrojbi 1. studenog 1910. promoviran je u čin pukovnika (*Oberst*). Istom odlukom ujedno je i imenovan za zapovjednika 16. varaždinske pješačke pukovnije u Bjelovaru.²⁴ Dana 6. ožujka 1912. premjestio je zapovjedništvo, 1. i 2. pješačku bojnu 16. varaždinske pješačke pukovnije iz Bjelovara u Beč.²⁵ Nakon što je veći dio pukovnije uspješno premješten u Beč, 21. ožujka 1912. sa svojim zapovjedništvom primljen je u audijenciju kod cara Franje Josipa I. u njegovoj rezidenciji u Schönbrunnu.²⁶ Sredinom kolovoza 1913. organizirao je proslavu 40-godišnjice postojanja pukovnije. Tom prigodom su za vojni vrh predstavljene povijesne postrojbe iz kojih je nastala 16. varaždinska pješačka pukovnica, a on je pred postrojbom održao prigodni svečarski govor (Slika 6.) i pripadnicima postrojbe podijelio zaslužena odličja.²⁷ Tijekom 1913. kao zapovjednik pukovnije sudjelovao je u državnim protokolarnim aktivnostima vezanim za dolazak najviših gostiju koji su službeno dolazili u Beč,²⁸ a njegova postrojba bila je pokazna postrojba prigodom demonstriranja vojnih vještina za strane vojne i diplomatske predstavnike.²⁹

Pred početak Prvoga svjetskog rata 11. srpnja 1914. imenovan je za zapovjednika 14. brdske brigade u Tivtu (današnja Crna Gora).³⁰ Dana 7. kolovoza 1914. pohvaljen je od zapovjednika 2. korpusa u Beču za tri godine i osam mjeseci dugo uspješno zapovijedanje 16. varaždinskom pješačkom pukovnijom.³¹ Početkom Prvoga svjetskog rata zapovijedao je 14. brdskom brigadom koja je isprva branila područje Bokokotorskog zaljeva, a nakon toga u sastavu 47. pješačke divizije iz Herceg Novog, XVI. korpusa iz Dubrovnika sudjelovala u napadnim operacijama

21 Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1909., 31, Agram, 3.

22 Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1909., 81, Agram, 3.

23 Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1910., 113, Agram, 3.

24 Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1910., 246, Wien, 4.

25 Das Garnisonswechsel in Wien. *Neue Freie Presse*, 1912., 17065, Wien, 14.

26 Kleine Chronik. *Wiener Zeitung*, 1910., 246, Wien, 4.

27 Zur Jubiläumsfeier des Warasdiner Infanterie-regiments Nr. 16. *Österreichische Illustrierte Zeitung*, 1913., 45, Wien, 46.

28 Der deutsche Kaiser in Wien. *Wiener Montagblatt*, 1913., 43, Wien, 1.

29 Armee und Marine. *Sport und Salon*, 1913., 32, Wien, 10.

30 Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1914., 160, Wien, 1.

31 Militärische Belobungen. *Neues Wiener Tagblatt*, 1914., 216, Wien, 12.

Slika 7. Red željezne krune III. klase s ratnom dekoracijom

Izvor: Orden der Eisernen Krone. <https://en.militariawien.com/product-page/orden-der-eisernen-krone> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

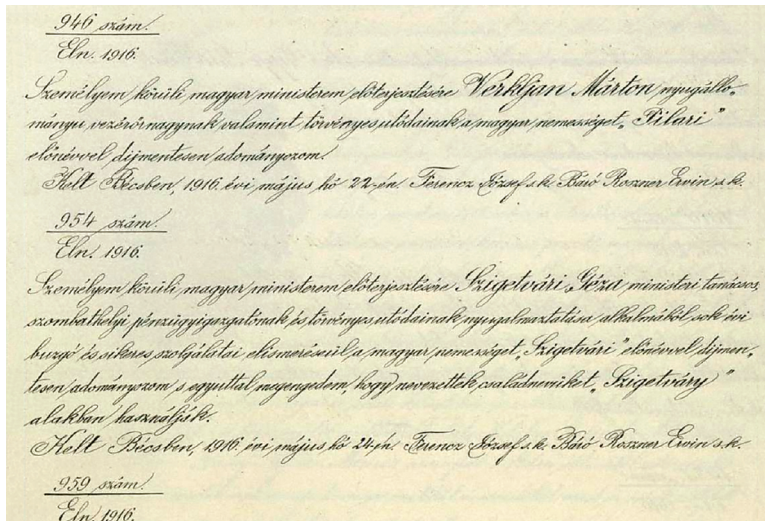
Slika 8. Časnički križ Reda Franje Josipa s ratnom dekoracijom

Izvor: Franz Joseph Orden. <https://rauch-auctions.bidinside.com/de/lot/49662/sterreich-monarchie-franz-joseph-orden-1/#gallery-1> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Slika 9. Zmajski grb Martina Vrkljanja Pilarskog

Izvor: MOHR, VIKTOR; KUKEC, STJEPAN. 1943. Zmajski grbovnik, Zagreb: Arhiv Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“, 948.

Slika 10. Izvod iz odluke o dodjeli plemićke titule Martinu Vrkljanu de Pilar u Knjizi ugarskog plemstva

Izvor: Vrkljan Marton de Pilar. https://archives.hungaricana.hu/en/libiregii/view/hu_mnl_ol_a057_73_0306/?image=0&pg=320&bbox=1006%2C-1841%2C2462%2C-50 (pristupljeno 3. 12. 2024.)

Slika 11. Grobnica u kojoj je pokopan Martin Vrkljan Pilarski

Izvor: Gradsko groblje Mirogoj (foto Jasenka Kranjčević, 2024.)

na Srbiju, u kojima je Martin Vrkljan od Pilara iskazao ratno umijeće. Na dužnosti zapovjednika 14. brdske brigade 1. studenog 1914. promaknut je u čin generalbojnika (*Generalmajor*).³² Nakon provedene procjene preostale radne sposobnosti proglašen je privremeno nesposoban za djelatnu vojnu službu iz koje je otpušten 1. travnja 1915., s mogućnošću povratka nakon šest mjeseci.³³ Zbog potreba Prvoga svjetskog rata 1. studenog 1915. reaktiviran je u vojnu službu na vlastitu zamolbu. „Kao priznanje za hrabro vođenje brdske brigade pred neprijateljem“ 12. studenog 1915. odlikovan je Redom željezne krune III. klase s ratnom dekoracijom (*der Orden der Eisernen Krone III. Classe mit der Kriegsdekoration*)³⁴ (Slika 7.). Od početka 1916. do kraja Prvoga svjetskog rata obnašao je dužnost načelnika Vojnog odjela u Vojnom zapovjedništvu u Temišvaru (Rumunjska). Budući da je bio odlikovan Redom željezne krune III. klase s ratnom dekoracijom 22. svibnja 1916. stekao je titulu ugarskog plemića (Slika 10.), s izvornim (mađarskim) pridjevkom „de Pilar“,³⁵ ali bez plemićkog grba. Zbog zdravstvenih problema od 2. do 8. svibnja 1917. nalazio se na oporavku u Vojnom lječilištu Karlovy Vary u Češkoj.³⁶ Na istoj dužnosti 25.

32 Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1914., 263, Wien, 1.

33 Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1915., 71, Wien, 4.

34 Aus der Armeeverordnungsblättern. *Linzer Volksblatt*, 1915, 278, Linz, 4.

35 Verkljan de Pilar Márton. https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/view/hu_mnl_ol_a057_73_0306/?image=0&pg=320&bbox=-1006%2C-1841%2C2462%2C-50 (pristupljeno 3. 12. 2024.)

36 Kurgäste Karlsbads. *Curliste Karlsbad*, 1917., 5, Karlsbad, 10.

kolovoza 1917. odlikovan je Časničkim križem Reda Franje Josipa s ratnom dekoracijom (*das Offizierskreuz des Franz-Josef-Ordens mit der Kriegsdcoration*)³⁷ (Slika 8.). Dana 5. siječnja 1918. promaknut je u počasni čin podmaršala (*Feldmarschall-Leutnant*). Zbog zasluga stečenih u obnašanju dužnosti u ratnim uvjetima 26. listopada 1918. pohvaljen je od cara.³⁸ Bio je odlikovan s ukupno devet odličja. Po završetku Prvoga svjetskog rata živio je u Zagrebu i bio aktivan u promicanju hrvatske povijesti i tradicije, kao i svojega rodnog kraja. Dana 7. listopada 1936. imenovan je za člana utemeljitelja Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“ kao „Zmaj Pilarski“ i stekao je zmajski grb (Slika 9.) (Mohr; Kukec, 1943: 948). Umro je 20. svibnja 1937. u Zagrebu. Pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj,³⁹ blizu glavnog ulaza s lijeve strane, u polju 7, razredu I. (Slika 11.).

Zaključak

Hrvati nesumnjivo imaju bogatu i slavnu vojnu te ratnu povijest i tradiciju, a hrvatski generali i admirali su najbolji dokaz za to. Od ukupnog broja generala i admirala Habsburške Monarhije u razdoblju od 1804. do 1918. njih oko 400, što je oko deset posto, rođeno je ili vuče podrijetlo s tadašnjega hrvatskog ozemlja. Čak oko jedne četvrtine toga broja otpada na ličke generale i admirale. Jedan od značajnijih ličkih generala je podmaršal austrougarske vojske Martin Vrkljan od Pilara. Kao i svi lički generali i admirali i on je svoje generalske činove stekao na bojnopolju. Tamo je zaslužio i visoka odličja koja su mu osigurala stjecanje titule ugarskog plemića. Kako bi dokazao svoju odanost rodnom kraju izabrao je plemićki pridjev „od Pilara“. Svoje hrvatsko domoljublje dokazao je angažiranjem u Družbi „Braće Hrvatskoga Zmaja“ u kojoj je imenovan za člana utemeljitelja kao „Zmaj Pilarski“ i stekao je zmajski grb.

Zahvaljujem se dr. sc. Tihani Petrović Leš, redovitoj profesorici na ideji i stručnoj pomoći kod pisanja članka te obiteljskim podatcima za Martina Vrkljana Pilarskog. Osim toga, zahvaljujem se i prof. dr. sc. Mislavu Grgiću, Zmaju Strossmayerskom, Velikom meštru te pukovniku doc. dr. sc. Željku Heimeru, Zmaju od Mesničkih vrata, Meštru obredničaru i Heroldu Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“ za podatke i slike vezane za članstvo generala Martina Vrkljana Pilarskog u Družbi „Braća Hrvatskoga Zmaja“.

37 Auszug aus der Verordnungsblatte Nr. 160. *Feldblatt*, 1917., 1029, Wien, 3.

38 Auszug aus der Verordnungsblatte Nr. 191. *Feldblatt*, 1918., 1457, Wien, 4.

39 Martin Vrkljan de Pilar. <https://www.gradskagroblja.hr/trazilica-pokojnika/15> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Izvori

Elektronički izvori

- Franz Joseph Orden. <https://rauch-auctions.bidinside.com/de/lot/49662/sterreich-monarchie-franz-joseph-orden-/#gallery-1> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Freiin Cecilija Marija Portner (Knežević). <https://www.geni.com/people/Freiin-Cecilija-Marija-Portner/6000000010996101011> (pristupljeno 28. 11. 2024.)
- general. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/general> (pristupljeno 28. 11. 2024.)
- Lička graničarska pukovnija. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8578 (pristupljeno 28. 11. 2024.)
- Martin Verkljan von Pilar. <https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=3121564&DEID=10> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Martin Vrkljan de Pilar. <https://www.gradskagroblja.hr/trazilica-pokojnika/15> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Ogulinska graničarska pukovnija. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8832 (pristupljeno 28. 11. 2024.)
- Orden der Eisernern Krone. <https://en.militaria-wien.com/product-page/orden-der-eisernern-krone> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Otočka graničarska pukovnija. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_9123 (pristupljeno 28. 11. 2024.)
- Verkljan Marton de Pilar. https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/view/hu_mnl_ol_a057_73_0306/?image=0&pg=320&bbox=-1006%2C-1841%2C2462%2C-50 (pristupljeno 3. 12. 2024.)
- Werklein Joseph. <https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=4376437&DEID=10> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Werklein Joseph. <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4376437> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Werklein Joseph. <https://www.geni.com/people/baron-Joseph-von-Werklein/6000000017497180687> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Werklein Stephan. <https://www.archivinformationssystem.at/bild.aspx?VEID=4376436&DEID=10> (pristupljeno 29. 11. 2024.)
- Werklein Stephan. <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4376436> (pristupljeno 29. 11. 2024.)

Literatura

- Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1910., 246, Wien, 4.
- Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1914., 160, Wien, 1.
- Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1914., 263, Wien, 1.
- Amtlicher Teil. *Wiener Zeitung*, 1915., 71, Wien, 4.
- Armee und Marine, *Sport und Salon*, 1902., 14, Wien, 11.
- Armee und Marine. *Sport und Salon*, 1913., 32, Wien, 10.
- Aus der Armeeverordnungsblatte. *Neues Wiener Tagblatt*, 1901., 123, Wien, 6.
- Aus der Armeeverordnungsblättern. *Linzer Volksblatt*, 1915., 278, Linz, 4.
- Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1909., 31, Agram, 3.
- Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1909., 81, Agram, 3.
- Aus der Verordnungsblatte für das k. und k. Heer. *Agramer Zeitung*, 1910., 113, Agram, 3.
- Auszug aus der Verordnungsblatte Nr. 160. *Feldblatt*, 1917., 1029, Wien, 3.
- Auszug aus der Verordnungsblatte Nr. 191. *Feldblatt*, 1918., 1457, Wien, 4.
- BOJNIČIĆ, IVAN. 1914. *Vjesnik kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva*. Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara.
- BRNARDIĆ, VLADIMIR. 2007. Hrvatska vojnička obitelj – Kneževići od Svete Helene. *Historical contributions = Historische Beiträge*, Vol. 26, No. 33, 289–308.
- ĆIĆERIĆ, TONČI. 2020. Prilozi za biografiju admirala Antona Račića. *Tusculum – časopis za solinske teme*, 13, Solin, 135–152.
- Das Garnisonswechsel in Wien. *Neue Freie Presse*, 1912., 17065, Wien, 14.
- Das November-Avancement. *Deutsches Volksblatt*, 1890., 655, Wien, 11.
- Das November-Avancement. *Neue Freie Presse*, 1893., 10484, Wien, 23.
- Das November-Avancement. *Neue Freie Presse*, 1902., 13716, Wien, 17.
- Das November-Avancement. *Neuigkeits-Welt-Blatt*, 1907., 251, Wien, 35.
- Der deutsche Kaiser in Wien. *Wiener Montagblatt*, 1913., 43, Wien, 1.
- General. // *Vojna enciklopedija*, sv. 3. Beograd: Vojno-izdavački zavod, 1972.
- GERBA, RADE; TOMIČIĆ, IVAN. 1908. *Za kralja i dom – slike, životopisi i crtice 230 hrvatskih generala*. Bjelovar: Knjižara Lav. Weissa.
- Hof und Gesellschaft, *Sport und Salon*, 1902., 11, Wien, 11.
- KALAN, MARIO. 2020. *Hrvatsko-francuski general Marko Slivarić Heldenburški*. Pleternica: Tolero j. d.o.o.
- Kleine Chronik. *Wiener Zeitung*, 1910., 246, Wien, 4.
- Kurgäste Karlsbads. *Curliste Karlsbad*, 1917., 5, Karlsbad, 10.

- MAŠTROVIĆ, TIHOMIL. 1995. Zaboravljeni hrvatski general Nikola Maštrović. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 37, Zadar, 685–716.
- Militärische Belobungen. *Militär-Zeitung*, 1900., 33., Wien, 265.
- Militärische Belobungen. *Neues Wiener Tagblatt*, 1914., 216, Wien, 12.
- MOHR, VIKTOR; KUKEC, STJEPAN. 1943. *Zmajski grbovnik*, Zagreb: Arhiv Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“.
- PADÁNYI, JÓZSEF; BALLA, TIBOR. 2022. Hrvatski članovi carskog i kraljevskog generalskog stožera iz Podravine u Prvom svjetskom ratu. *Podravina*, 42, Koprivnica, 96–108.
- PETROVIĆ LEŠ, TIHANA. 2022. *Mjesta sjećanja Sveti Rok i Lovinac*. Zagreb: Srednja Europa.
- SCHMIDT-BRENTANO, ANTONIO. 2006. *Kaiserliche k. k. bzw. Generalität (1618–1815)*. Wien: Österreichisches Staatsarchiv.
- SCHMIDT-BRENTANO, ANTONIO. 2007. *Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität (1816–1918)*. Wien: Österreichisches Staatsarchiv.
- ŠENTIJA, JOSIP. 2011. *S Krležom, poslije '71. – zapisi iz leksikografskog rokovnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- *Tko je tko u NDH, Hrvatska 1941. – 1945.* 1997. Zagreb: Minerva.
- TRNSKI, BORIS. 2024. Đuro Čanić – hrvatski general, junak, vojskovođa, domoljub, vojni pisac i mecena. *Vojna povijest – Magazin za vojnu povijest*, 158, Zagreb, 20–25.
- TRNSKI, BORIS. 2024. Generali Kulmer i Wagner u hrvatskom kulturnom krugu, *Godišnjak njemačke zajednice, Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj*, 31, Osijek, 135–148.
- TRNSKI, BORIS. 2024. Marko Crljen – hrvatski general, domoljub, mecena, intelektualac te vojni i politički pisac. *Vojna povijest – Magazin za vojnu povijest*, 161, Zagreb, 38–41.
- TRNSKI, BORIS. 2024. Nikola Maštrović – hrvatski general, junak, domoljub, graditelj, intelektualac, dobrotvor i „otac kraja“. *Vojna povijest – Magazin za vojnu povijest*, 160, Zagreb, 28–33.
- *Vojna krajina. // Vojna enciklopedija*, sv. 10. Beograd: Vojno-izdavački zavod, 1975.
- VUJASINOVIĆ, BRANKO. 2007. *Istaknute osobe u Hrvatskom vodnom gospodarstvu kroz povijest*. Zagreb: Hrvatsko društvo za odvodnju i navodnjavanje.
- Zur Jubiläumsfeier des Warasdiner Infanterie-regiments Nr. 16. *Österreichische Illustrierte Zeitung*, 1913., 45, Wien, 46.